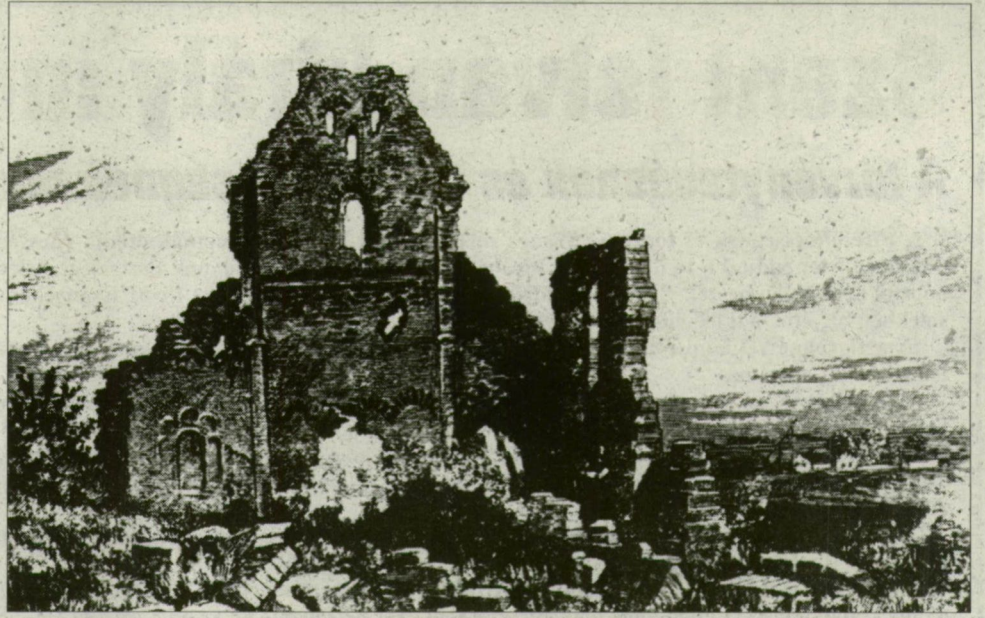
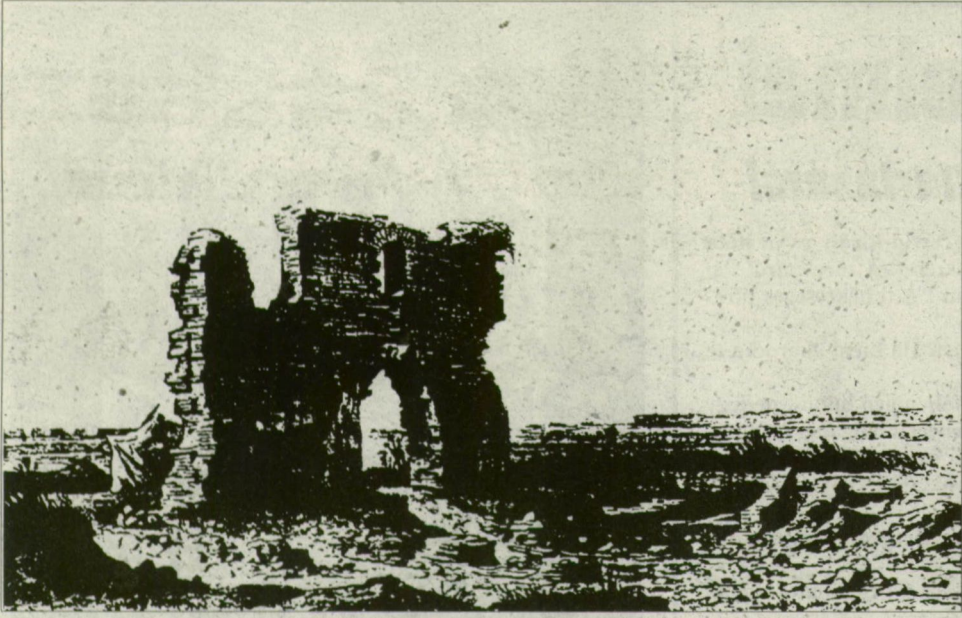

A „szombatosok” világot-város szektájának értelmezésével több helyen (történelmünkben, irodalmunkban) is találkozunk. *Cserzy Mihály* „Az öreg Szeged” c. művében mint századvégi ivókompanyia, asztaltársaság szerepelnek. *Bálint Sándor* szótárában a szombatosokon azokat is érti, akik, főleg a felsőtanyai, jobb-módú, negyvennyolcas érzel-mű parasztság közül, a városi polgársággal karöltve, kocsi-kon utazva „szobori búcsú” vagy „árpádbúcsú” ürtügyén az emlékműhöz zárandokolva emlékeztek a honalapítóra...

A pusztaszeri mauzóleum fölavatása után rendszeresebbé váltak ezek a „kirándulások”. Legalábbis erről tanúskodik az előtűnk fekvő, litografált meghívó szövege, melyet Pusztaszer, 1897. év „kisasszony holdnapjának nyolczadik napjáról” keltezve, a szegedi szombatosok XXI. társulata nevében küld tagjaihoz *Bálint Kálmán* (titkár). A római XXI-es szám, mint kiderül, a „vezérkar” számát jelenti, melyet hadd jegyezzünk ide az utókornak:

Kováts József (elnök), *temesi Schiller Károly* (alelnök), *Tölcsey József* (irodaigazgató), *Folksházi Károly* (egyl. pénztárnok), *dr. Kasza Ferenc*, *Csikós János*, *Magyar József*, *Hubert Antal*, *Roskovics Arthur*, *Polczner Jenő* (?), *győri Farkass Gyula*, *győri Farkass Elemér*, ifj. *győri Farkass Gyula*, *Hirhager Ferenc*,

A szobori búcsú történetéből

Szakács Andor (színész), *Richter József*, *Terescsényi Gyula*, *Szakáll Lajos*, *Kocsis Benő* – s végül ki más is, mint: *Tömörkény István*.

A következő évi, 1898. augusztus 5-i „Értesítő” már arról számol be, hogy a kirándulás augusztus 7-én (vasárnap) tartatik meg. Indulás reggel 1/2 5 órakor, a Brüsszeli krt. 31. sz. házból. Minden résztvevő köteles magával hozni poharat és kést. A kocsi számozva lesznek, melyet úgy menet, mint jövet a kocsiok kötelesek betartani. Rossz időben a kirándulás *Kátay Sándor* tanyáján, a régi „Makkos”-ban tartatik meg.

Mint kiderült, a helyszínen a műsorban szereplő himnusz s a befejező szózatot a szombatosok dalárdája (!) adta elő. „Pusztaszeren” című költeményét *Terescsényi Gyula* úr, „Árpád szobránál” c. ódáját pedig *Rostkovics* úr szavalta. Az emlékbeszédet „*Tömörkényi*” (sic!) úr tartotta. A műsoron szereplő Kossuth- és magyar népdalokat a népszerű Farkass-család tagjai szözlaltatták meg tilinkon.

1902. június 21-én ülhetett össze az előkészítő bizottság: *dr. Taschler József*, *Várady Gyula*, *dr. Becsey Károly*, *Kováts József*, *Lábdy Antal*, s mint a Pusztaszeri Árpád

Egyesület alapítói (augusztus 3.) hetekkel később, 23-án megrendezhették az első nagyszabású ünnepséget.

Fővárosi lapok beszámoltak arról is, hogy a kivonulás Szegedről Pusztaszerre részint kocsin, részint Kistelekgig vasúton s onnan kezdve gyalogosan történt. Az érkezést sátorverés, táborbaszállás követte. A szobor mellett két sátrat vertek: egyiket az Árpád Egyesület, a másikat a közönség részére. Tízezernyi tömeg előtt *Várhelyi József* plébános tartott misét fényes segédlettel, mely alatt *Zsák Lajos* tanító régi egyházi énekeket adott elő. Az ünnepség során Kováts István tette le a pesti egyetemi ifjúság koszorúját, miközben *Urbán Lajos* zenekara kuruc nótákat játszott. *Becsey Károly* mondta el beszédét, melynek lényege az volt, hogy ezt a napot az országgyűlés által törvénybe kellene iktatni. Hazafias szellemű költemények hangzottak el (*Ábrányi Emil*, *Szalay Károly* fővárosi poéták alkotásai). Végül *Salamon Gyula* intézett lelkes beszédet a közönséghez. Ezután magyaros ebéd, majd délutánra szóló népiünnepély következett (szépségverseny, díjbirkózás, parittyzás, oster-verseny stb.). Az ünnepség a késő esti órákig tartott.

A századfordulón főként két

társaság bábáskodott már Szeged kulturális életének föllendítésén. Az első a Dugonics Társaság, majd a tíz évre rá alakult *Pusztaszeri Árpád Egyesület*, melyeknek működése egymás mellett folyt az első világháború kitöréséig. Utóbbinak életében különösen kimagaslóak voltak a bálak, s ezzel karöltve hangversenyek. 1904. március 5-én a Kass Lloyd termében rendezett nagyszabású bál, majd ugyanezen év június 4-én az újszegedi Vigadóban tartott nyári táncmulatság. Mindkét rendezvényt a *pusztaszeri ősmonostor helyén emelendő templom javára* hirdették.

Az egyesület nem zártkörű alakulat volt, mint a Dugonics Társaság. A nagyközönség részére a vonzerőt természetesen a romantikát szolgáló legendák s nem utolsó sorban az akkor még romokban „álló” régi bencés monostor jelentette. Mint ennek a soroknak íróját is, kinek célja most ezzel az, hogy a homályból fölemlítsek régi neveket – annak tudatában is –, miszerint a régi szolgálat elfelejtődik s ahogyan a költő mondja: „...*parányi műveik nyoma elvész az óriási munka közt...*”

A trianoni békeszerződés utáni időkben, kisdíák koromban találkoztam Pusztaszer

„szellemével”, melynek jelentőségét nevelőink az elemi iskolától kezdve, a középis-kolán keresztül igyekeztek bennünk ébren tartani.

Mikor láttam először a monostornak romjait? – nem tudom. Az bizonyos, hogy *Czögger Kálmán* vezetett el bennünket először Felső-Pusztaszerre (akkortájt még így hívtuk!), ahol Árpád apánk s a vezérek domborműveit, majd Alsó-Pusztaszerre, ahol a mauzóleumot láthattuk első alkalommal. A búcsú már nem voltak divatban ekkoriban, de a romok látogatása jelentette hazafias érzületünk csúcát. Másodízben már egyetemistaként kerültem a romokhoz. *Győrffy István* professzorom szokása volt, hogy évenként elvitte hallgatóit Pusztaszerre. A tanulmányi kirándulás arra is szolgált, hogy ilyenkor a biológus tanárjelöltek összemérjék futball tudásukat a gyógyszerész hallgatókkal. Egy régebbi, a 20-as évekből készült fotográfiát ma is őrzik.

A szoborlátogatások hagyománya hát nem szakadt meg. Klauzál-, majd Radnóti diákjaimmal én is ellátogattam az egyre pusztulóbb romokhoz. Legsomorúbb látogatásom az 50-es évek elejére esett, amikor meggyőződtem annak a hírnek valóságáról, mely sze-

rint néhány évvel azelőtt honvédségi harcokcsik „gyakorlat” közben kidöntötték az árpád-kori monostor-maradvány utolsó falát s a téglákat elhordták a közeli táborba sátorlap nehezék-nek. Olyan alapos munkát végeztek, hogy társaimmal csak félórás keresés után akadunk rá a nyomokra. Néhány év alatt a galagonya-s bodzabokrok dzsungelja lepte be azokat. Ekkor írtam (Dél-magyarország, 1956. június 13.) elkeseredésemben, hogy lehetőleg (!!) ne fosszanak meg műemlékeinktől, sem fémgyűjtéssel, sem a korszerű haditechnika vívmányaival...

Azóta – mit is tehettem más – én is csak gyűjtöttem a monostor-rom „egykori ábrázolásait” s általában az emlékművel kapcsolatos fényképfelvételeket. Ehhez segített dr. *Pap Róbert*, az „Árpád” páholy néhai főmestere is. Az itt közöltek közül legértékesebbnek tűnik *Greguss János* festőművész 1882. október 28-án készített rajza, a romok tetején lévő gólyafészekkel.

Amit a könyörtelen rombolók végztek, helyrehozták a régészek a múzeumi ásatások, napvilág a hozva a monostor földalatti részét. Az állami támogatás is tetemesen hozzájárult ahhoz, hogy a második ezredév küszöbére a pusztaszeri emlékpark nemzetünk féltve őrzött közkincsévé váljon...

Csongor Győző

